

G. Waitz
Urkunden zur deutschen Verfassungsgeschichte
2 Aufl. Nr. 17. Berlin 1886
17.

*K. Heinrich V. und Erzbischof Friedrich von Köln
bestätigen den Einwohnern von Stavereu ihre alten
Rechte. Mainz 1108 (Jan.).*

In nomine sancte^a et individue Trinitatis, dominica
protegente [clementia^b] Henricus^c rex. Notum quoque
facimus omnibus Christi^d nostrisque fidelibus tam presen-
tibus quam futuris, qualiter nos Stavrencibus^e omne jus,
quod a Karolo rege deter[min]atum^f est eis et institutum
et ab ipsius loci probatissimis est decretum et inventum
et quod ab aliis sapientibus patrisque nostri fidelibus est
collaudatum, tam legale jus quam morale, et illud pre-
cipue quod comes Egbertus specialiter eis majore quodam
dilectionis affectu constituit [confirmamus]^g, scilicet ut
cum extraneis aut etiam inter se duellum propter^h ali-
quam causam non configant, generale placitum quod di-
citur bodthing non opservent, pecuniamque, quam et de
perpetrato homicidio debent, exindeⁱ inter se dividant, et
nulli^k alii, excepto suo comite, cui^l priori, prout eis pla-
cuerit, partem inde distribuant, fracturas et combustiones
domorum ut^m patientur inter se, nisi ob has quatuor
causas, utpote si quis hominem velⁿ mulierem interfecerit
morte quae dicitur morth^o, aut si quis pacem, quam
omnis possidet^p Frisia, scilicet in domibus, per homici-

a) Domini sancte S. b) fehlt S. c) Heynr. S., Henr. als Var.
d) et S. e) Stavrencibus S. f) deterratum S. g) fehlt S. h) pro
aliqua causa S. als Var. i) et inde S. k) nullus alius S. l) Der
Text ist hier offenbar corrumpiert; man kann vermuthen: qui
preest oder cui parent, oder etwas dem ähnliches; Weiland schlägt
vor: seu priori; doch scheint mir prior, allgemein als Vorgesetzter
verstanden wenig passend. m) vielleicht: non; Weiland: ne pa-
tiantur. n) hominem mulierem S. als Var. o) mort S. als Var.
p) possit S.

chite

dium violaverit, aut communem pacem totius civitatis illius infregerit^a aut mulierem vi in ea oppresserit: ob has 4 causas permittimus^b fracturas et combustiones domorum, ita tamen ut alicujus innocentis domus, licet etiam facientibus^c consanguinitate conjunctus sit, dampnum non patiat; quod si aliquis stipantibus parentibus [et^d] amicis penam^e pati noluerit^f aut comiti, ne fiat, contradixerit, aut comes aliqua^g causa inductus facere noluerit^f, inimicus sit regis, et causa subjecta communis in manu sit regis. Haec omnia scripta scripsimus, [sicut^h] pater meus ipsis Stavrensibus scripsit et consignavit, et nos etiam consignamus et confirmamus. Scripsimus eis insuper de theloneo, quantum dare debeant euntes et redeuntes per Renum et de comitatu Utvérgheferdi of naghelam: quod si quis eis infregerit, inimicus sit regis. Et ut haec semper rata permaneant, hanc cartam sigilli nostri impressione signamus et Coloniensi episcopo suo sigillo sub banno consignari facimus.

Fredericus Dei gratia Coloniensis archiepiscopus omnibus fidelibus salutem. Omnibus qui huic regum nostrorum pie ordinationi contradixerint excommunicamus, sive clerici sive laici fuerint, et sacerdotibus Frisie precipimus sub banno, ne aliquem supradicte legisⁱ violatorem in ecclesia vel matrice ecclesie vivum vel mortuum suscipiant; quod si quis fecerit, nisi satisfecerit, anathema sit. Et ut haec in perpetuum inconvulsa permaneant, hanc cartam jussu imperatoris nostri^k nostro sigillo sicut ipse consignamus.

Data anno ab incarnatione Domini 1108^l. Acta Maguntie feliciter.

a) infregerit S. b) promittimus S. c) fehlt S. als Var. d) fehlt S. e) pecuniis S. f) voluerit S. g) aliquam causam S. h) fehlt S. i) regi S. k) nostris S. l) M. C. XVIII S.

Z. O. Z.

1108 (Jan.)

46

Gedruckt bei Schwartzemberg, Groot Placaat en Charterboek van Vriesland I, S. 71, aus zwei Copien des vierzehnten Jahrhunderts, von denen die Abweichungen der zweiten als Varianten angegeben sind. Der Text ist sehr verdorben und wohl nur theilweise durch Conjectur wiederherzustellen. Auch die ganze Fassung hat manches Auffallende und ist so schwerlich aus der königlichen Kanzlei hervorgegangen; doch scheint es mir nicht genügend, um mit Ernst, Hist. de Limbourg II, S. 249, geradezu eine Fälschung anzunehmen. Vgl. Stumpf Nr. 3214. Er setzt die Urkunde Heinrichs zwischen 1106—1109, die Bestätigung des Erzbischofs mit dem Druck 1118. Aber offenbar gehört beides auf das engste zusammen, ist vielleicht nur Eine Urkunde gewesen. Der Erzbischof wird auch in Mainz nur geurkundet haben, wenn er sich hier bei dem Kaiser befand. Das war 1108 im Januar der Fall; s. die Urk. vom 28. d. M. bei Dümge, Regesta Badensia S. 28 (Stumpf Nr. 3024), so dass beides wohl hierher zu setzen ist.

18.

*Bischof Otbert von Lüttich hebt das Verbot der zu
Wessem geschlagenen Münze auf. 1118.*

In nomine sancte et individue Trinitatis. Notum sit omnibus fidelibus tam futuris quam presentibus, qualiter ego Otbertus Leodiensis episcopus monetam in Wesheim, quorundam inutili acquiescens consilio, in episcopatu meo nusquam recipiendam preceperim; unde domni et venerabilis Herimanni ecclesie sancti Pantaleonis abbatis crebris pulsatus querimoniis, et ex domni Brunonis Coloniensis archiepiscopi, qui prefatam curtem hereditario jure ad se pertinentem ecclesie beati Pantaleonis cum omnibus appenditiis, theoloneo, moneta, piscatione, portu contradidit, ex ejus, inquam, prefati archiepiscopi conscripto

Charterboek I; pagina 71.
Staveren 1118.

In nomine Domini Sancte et individue Trinitatis, Dominica protegente Heynricus Rex notum quoque facimus omnibus et nostrisque fidelibus tam presentibus quam futuris, qualiter nos Stavrencibus omne jus, quod a Karolo Rege deterratum est, eis et institutum et ab ipsius loci probatissimis est decretum et inventum et quod ab aliis sapientibus patrisque nostri fidelibus est collaudatum tam legale jus quam morale et illud precipue quod Comes Egbartus specialiter eis majore quodam dilectionis affectu constituit, scilicet / 72/ ut cum extraneis aut etiam inter se duellum (pro aliqua causa) propter aliquam causam non confligant, generale placitum quod dicitur bodthing non opservent, pecuniamque quam et de perpetrato homicidio debent et inde inter se dividant, et nullus alius excepto suo comite cui priori prout eis placuerit partem inde distribuant, fracturas et combustiones domorum ut patientur inter se nisi ob has quatuor causas, utpote si quis hominem vel mulierem interfecerit morte quae dicitur morth (mort) , aut si quis pacem quam omnis possit Frisia scilicet in domibus per homicidium violaverit aut communem pacem totius civitatis illius infregit, aut mulierem vi in ea oppresserit, ob has iiiijr causas promittimus fracturas et combustiones domorum, ita tamen ut alicujus innocentis domus// licet etiam facientibus consanguinitate conjunctus sit, dampnum non patiat, quod si aliquis stipantibus parentibus, amicis pecuniis pati voluerit aut comiti ne fiat contradixerit, aut comes aliquam causam inductus facere voluerit inimicus sit regis et causa subjecta communis in manu sit regis. Haec omnia scripta scripsimus, Pater meus ipsis Stavrensibus scripsit et consignavit et nos etiam consignamus et confirmamus, scripsimus eis insuper de theloneo quantum dare debeant euntes et redeuntes per renum et de comitatu utvergheserdi or naghelam quod si quis eis infregerit jugiter sit inimicus Regis. Et ut haec semper rata permaneant hanc cartam sigilli nostri impressione signamus et Coloniensi episcopo suo sigillo sub banno consignari facimus.

Gevolgd door het volgende naschrift, dat mogelijk een transfix moet voorstellen..

Fredericus Dei gratia Coloniensis Archiepiscopus omnibus fidelibus salutem. Omnes qui hic Regum nostrorum pie ordinationi, contradixerint excommunicamus sive clerici sive laici fuerint et sacerdotibus Frisie precipimus sub banno ne aliquem supra dicte Regi violatorem in ecclesia vel matrice ecclesie vivum vel mortuum suscipiant, quod si quis fecerit // nisi satisfecerit anathema fit, et ut haec in perpetuum inconvulsa permaneant hanc cartam jussu Imperatoris nostris nostro sigillo sicut ipse consignamus. Data anno ab incarnatione Domini M..C.XVIII. Acta Maguntie feliciter.

E.L. 10 Vriesland 1316 1336. Cassa B. fol 16 verso.

Naschrift bij Schwarzenbergh:

Deze twee stukken zijn ook te vinden in het register E.L. 12 in Henegpuwen 1316 - 1336.
Cassa B. fol 14 verso;

Commentaar zo vals als een kunstgebit. Een vroege mystificatie van de Karelsmythe.

In de naam des Heeren en de Heilige en ondeelbare Drieeenheid; De heer Heyndrik (III), Koning, mits dezen aan een ieder en aan onze getrouwen voor het heden zowel als voor de toekomst te kennen, hoe Wij aan de inwoners van Staveren alle recht geven, dat door Koning Karel gegeven is, door hem is ingesteld en in waarheid is toegekend en mogelijk gemaakt, En wat door meerdere geleerden onder onze landgenoten is geprezen, zowel in het wereldse als in het geestelijke recht. En deze eerstgenoemde die graaf Egbartus en in het bijzonder diens aazien verhoogde [door dit] met genegenheid in te stellen en te verlenen: als volgt: Dat vreemde slaags raken [met onze inwoners] of eerder nog onder elkaar vechten en zelfs wegens onduidelijke oorzaak op de vuist gaan in de algemene rechtzitting die "bodthing" wordt genoemd en zich er niets vaan aantrekken dat ze een doodslag moeten boeten waarvoor ze veroordeeld zijn. [Dat de rechters] dit bedrag mogen vaststellen en onder elkaar delen, zo goed als niets uitgezonderd. Dat die graaf het zijnerzijds naar zijn goeddunken heeft behaagd en te geven [dat hij] inbraken en brandschatting van huizen niet op zijn weg vindt liggen; tenzij in vier gevallen waarin hij standvastig was en bleef. (1). Immers wanneer iemand hetzij een man, het zij een vrouw doodt, wat "morth" wordt genoemd; (2) of wanneer iemand de vrede van allen in Friesland [bedreigt] ofwel(3) wanneer [iemand] een ieder in zijn huis met moord bedreigt; of ook (4) [wie] de vrucht in een vrouwenlichaam doodt.

Ja, voor deze vier zaken zal men een [vast] zoengeld betalen; zoals ook voorelk geval waarin een huis zonder reden [verwoest] is. Wanneer het [huis] verwoest is door verwanten of aangehuwden kan dit niet worden berecht als de tegenpartij geld wil geven als zoengeld voor [de] dode[n] ook wanneer de graaf het er niet mee eens is. Ook als de graaf een andere zaak zou willen inbrengen dan gaatt hij tegen de Koning in en blijft het gewone recht in 's konings hand.

Dit gehele geschrift is door mij Pater overgeschreven, zoals het in Staveren staat beschreven en is bezegeld en wat wij op uw wens (desgewenst) bezegelen en bevestigen. Dit beschrijven wij bovendien over de Tol, voorzoverre die op ons drukt en die wij schuldig zijn, bij af en aanvoer door de Rijn en in het graafschap via "Utvergheserdi" (of?) "Nagelam"; al wie hierop inbreuk maakt op dit contract is een vijand van de Koning.

En dat met deze gelijke carta <rata> wordt gelezen en dit gezegelde document [opnieuw] zegelen met ons zegel en dat van de bisschop van Keulen dit met zijn zegel waarborgt door zijn autoriteit.

ZOGENAAMDE transfix brief.

Frederik bij de gratie Gods Aartsbisschop van Keulen aan alle gelovigen heil: Allen die dit door onze zalige Konings beschikking zouden willen tegenspreken excommuniceren Wij door onze macht dat niemand het hier door de Koning hiervoor gezegde zal ontwijden ; binnen de kerk waar men denkt dat hij aanwezig is , of binnen de gewijde cirkel (kerkhofsloot?), hetzij levend, hetzij dood.

Zo wie dit zou doen zonder daarvoor boete en zoengeld te geven wordt voor eeuwig in de ban gedaan, wegens krenking van de oorkonde die van de keizer is uitgegaan, en die wij aldus onder ons zegel bewaren.

Datum; het jaar van des heren vleeswording Mcxviii.

Gedaan te Mainz in alle getrouwheid.

Commentaar zo vals als een kunstgebit. Een vroege mystificatie van de Karelsmythe.

Koning Hendrik V en aartsbisschop Frederik van Keulen bevestigen de inwoners van Staveren hun oude rechten. Mainz 1108 (jan.)

In naam van de heilige en ondeelbare Drieëenheid, maken wij, Hendrik, koning, onder bescherming van de goddelijke goedertierenheid, bekend aan alle getrouwen van Christus en onszelf, zowel de tegenwoordige als de toekomstige, dat wij die van Staveren ieder recht dat hun door koning Karel is toegekend en ingesteld en door de deugdelijksten van deze plaats is vastgesteld en uitgedacht en dat door andere wijzen en getrouwen van onze vader is geprezen, zowel het wettelijke als het morele recht, en in het bijzonder dat (recht) dat graaf Egbert speciaal voor hen door een groot gevoel van liefde heeft vastgesteld, bevestigen, namelijk dat zij met vreemdelingen of ook onder elkaar niet een tweegevecht wegens een of andere zaak hoeven uit te vechten, dat zij niet verplicht zijn het algemene ding dat 'bodthing' genoemd wordt, bij te wonen, en dat zij het geld dat zij verschuldigd zijn voor het begaan van een doodslag, voortaan onder elkaar zullen verdelen, en aan niemand anders dan hun graaf, aan wie zij gehoorzamen [lezing niet zeker], voorzover het hun zou hebben behaagd, een deel hiervan hoeven af te staan, en dat zij braak en brand van huizen bij hen niet hoeven toe te staan, behalve wegens deze vier zaken, namelijk wanneer iemand een man of vrouw heeft gedood op de wijze die 'morth' genoemd wordt, of wanneer iemand de vrede, die voor heel Friesland geldt, namelijk de huisvrede, door doodslag heeft geschonden, of inbreuk heeft gemaakt op de algemene vrede van heel deze stad of een vrouw heeft verkracht; vanwege deze vier zaken staan wij braak en brand van de huizen toe, en wel zo dat het huis van een onschuldige, ook wanneer deze door bloedverwantschap met de daders verbonden is, geen schade mag lijden; dat wanneer iemand, omringd door verwanten en vrienden, zijn straf niet zou willen ondergaan, of de graaf, wat niet moge gebeuren, zou hebben geweigerd te respecteren, of wanneer de graaf om de een of andere reden niet zou hebben willen ingrijpen[?], hij dan een vijand van de koning zij en dat de betreffende[?] gemeenschappelijke zaak in de hand van de koning zij.

Al dit geschrevene hebben wij geschreven, zoals mijn vader aan die van Staveren heeft geschreven en bezegeld, en wij bezegelen en bevestigen dit ook. Wij hebben hun bovendien geschreven over de tol, namelijk hoeveel zij moeten geven wanneer zij de Rijn opvaren of afvaren, en van het graafschap Utvergheferdi or naghela [Nagele?]. Wanneer iemand bij hen daarop inbreuk zou hebben gemaakt, dat hij een vijand van de koning zij. En opdat dit altijd van kracht moge blijven, zegelen wij deze oorkonde met het opdrukken van ons zegel en laten wij de bisschop van Keulen met zijn zegel onder bangebod mede zegelen.

Frederik, door de genade Gods aartsbisschop van Keulen, groet aan alle gelovigen. Allen die deze vrome beschikking van onze koningen zouden hebben geweigerd te respecteren, excommuniceren wij, of het geestelijken zouden zijn of leken, en aan alle priesters van Friesland bevelen wij onder bangebod dat zij niet een schender van bovengenoemde wet in de kerk of de hoofdkerk levend of dood opnemen; dat wanneer iemand dit zou hebben gedaan, hij vervloekt zij, behalve wanneer hij genoegdoening zou hebben gegeven. En opdat dit voor altijd ongeschokt blijve, bezegelen wij deze oorkonde op bevel van onze keizer met ons zegel zoals hijzelf.

Gegeven in het jaar 1108 sinds de vleeswording van de Here. Gedaan te Mainz op gelukkige wijze.